

La determinació en llengua àrab

1. Introducció

La determinació permet establir que l'orador fa referència a una entitat concreta, quan fa servir el lexema genèric que denomina aquesta entitat. En llengua catalana, per exemple, l'entitat referenciada pel lexema "porta" pot ser **determinada**, mitjançant l'article "la", per establir que es fa referència a una porta concreta: "la porta", la que estem veient, la que volem obrir, la que ens proposem pintar de blanc, aquella a la que ens acabem de referir, etc.

Cada llengua disposa de regles diferents per materialitzar la determinació, i implementar-la mitjançant un o varis morfemes. La llengua àrab, que pertany a un grup de la família de llengües semítiques, fa un ús molt extensiu d'aquest tret gramatical.

L'estudi de la determinació en llengua àrab és interessant per se, perquè, com es veurà a l'anàlisi descrita més avall, els mecanismes que la implementen són d'una banda variats, i d'altra banda obliguen a fer ús de morfemes específics, i en algun cas, des del nostre punt de vista indoeuropeu, originals.

Aquest estudi és també molt interessant en termes de comparació amb les llengües indoeuropees del nostre entorn més pròxim. Un tret gramatical d'aquesta naturalesa dona naixement a morfemes seguint regles que són pròpies de cada llengua. Per exemple si en llengua catalana volem fer el plural del sintagma nominal "el cavall blanc", les regles gramaticals de la llengua ens obliguen a afegir tres morfemes -s a l'article, al nom i a l'adjectiu, per donar "els cavalls blancs". Però altres llengües poden fer-ho seguint regles molt diferents. Per exemple la llengua anglesa no permet afegir un morfema de plural a l'adjectiu, el que fa que el plural de "the white horse" sigui "the white horses".

Deixant de banda el plural per tornar a la determinació, l'anàlisi feta més endavant de les regles imposades per la gramàtica àrab posa de manifest que una llengua semítica correspon a una mentalitat lingüística molt diferent de la indoeuropea. Veurem que l'ús de l'article definit és bastant paral·lel al que imposa la gramàtica catalana, però no igual, i que l'ús de demostratius i possessius està governat per altres principis.

I visitarem un fenomen gramatical tot original, el de l'annexió, que no existeix a les llengües indoeuropees, el coneixement del qual justifica per si sol aquest estudi.

Es presenten al capítol d'anàlisi els diferents mecanismes que la llengua àrab fa servir per determinar un lexema nominal, que són essencialment quatre:

- L'article definit
- Els adjectius possessius
- Els adjectius demostratius
- La iñafa o annexió

2. Metodologia

L'estudi de la determinació a la llengua àrab ha estat fet consultant dues gramàtiques de nivell mig, la de Cowan en llengua anglesa, i la de Blachère en llengua francesa. Veure les referències a l'últim capítol. És sobre tot la primera de les dues la que concentra totes les cites que apareixen a l'anàlisi feta en el tercer capítol. L'altra gramàtica sols ha servit de consulta.

Els exemples han estat inventats, i empenen noms molt comuns, coneguts per un estudiant de primer any. Per tal d'afegir exemples més sofisticats, al final dels capítols apareixen sintagmes nominals extrets de l'obra capital d'Averroes, el Discurs decisiu, que apliquen el mètode de determinació descrit en el mateix capítol.

3. Anàlisi de la determinació en llengua àrab

3.1. L'article determinat

En àrab l'article definit o determinat és la partícula **al**, que és comú per als dos gèneres, masculí i femení, i per als tres números, singular, dual i plural. [Cowan, I, 10, pàgina 9].

Correspon, per tant, als articles "el, la, els i les" de la llengua catalana.

A les llengües romàniques i a algunes llengües germàniques l'article definit s'escriu com una paraula que precedeix el substantiu. En àrab en canvi la partícula **al** s'escriu unida a la paraula que determina, en forma de prefix. ⁽¹⁾

ال	al	el, la, els, les
كتاب	kitāb	llibre
الكتاب	alkitāb	el llibre
باب	bāb	porta
الباب	albāb	la porta

Quan el substantiu determinat per l'article comença per una consonant solar (t, ث, د, ذ, ر, ز, س, ش, ص, ض, ط, ظ, ل, ن), així anomenades perquè la paraula sol (šams) comença per una d'elles, la consonant L de l'article s'escriu, però en lloc de ser pronunciada provoca el doblament de la primera consonant solar, la qual és escrita amb el signe shadda al damunt, que indica consonant doble.

رجل	rağul	home
الرجل	arrağul	l'home

La llengua àrab no fa distinció gramatical entre substantius i adjectius. Qualsevol adjectiu pot ser emprat com un nom. [Cowan, VI, 24, pàgina 39].

¹ A les petites taules d'exemples que segueixen hi han tres columnes. La primera conté un text en àrab, i està alineada a la dreta. La segona conté la transcripció fonètica del text àrab, i la tercera la traducció catalana; aquestes dues columnes estan alineades a l'esquerra.

Quan un substantiu va acompanyat d'un (o més d'un) adjectiu qualificatiu, la determinació ve feta prefixant amb l'article **al** el substantiu i **tots els adjectius**. Aquesta característica constitueix un tret diferenciador gramatical important amb el català i les altres llengües romàniques, on l'article determina el sintagma nominal una sola vegada. Per exemple, si en català diem "la porta blanca", o "l'antic llibre negre", en àrab es fa necessari determinar amb l'article cadascun dels lexemes que hi apareixen: "la porta la blanca", o "el llibre el negre l'antic".

الباب الأبيض	albāb al□abya□	la porta (la) blanca
الكتاب الأسود القديم	alkitāb al□aswad alqa□īm	l'antic (el) llibre (el) negre

A títol il·lustratiu afegim aquí alguns exemples reals de determinació per article definit trobats als textos d'Averroes:

العلامة الأوحـد	al □alamat al□aw□ad	el savi (el) únic
[Averroes, pàgina 102]		
القياس العقلي	alqiyas al □iqlyy	el sil·logisme (el) racional
[Averroes, pàgina 108]		
الحكمة	al□ikmatu	la filosofia
[Averroes, pàgina 112]		

3.2. Els possessius

En àrab l'adjectiu possessiu és un sufix, afegit a l'entitat posseïda, que conté un pronom personal en els casos acusatiu i genitiu. [Cowan, VII, 27, pàgina 48]. La unió lògica dels dos casos esmentats és anomenada cas oblic a algunes gramàtiques àrabs.

Així aquest sufix és ...y o ...ny per a la primera persona singular, ...ka per a la segona persona singular masculina, ...ki per a la segona persona singular femenina, etc.

بابي	bāby	la meva porta
كتابك	kitābuka	el teu llibre

La presència del pronom personal sufixat al lexema nominal, en funcions d'adjectiu possessiu, serveix per determinar el lexema. La llengua àrab **prohibeix** afegir l'article definit, perquè el nom està ja determinat pel sufix. Així no es pot dir albāby per dir "la meva porta", i aquesta forma incorrecta ofendria l'oïda d'un àrab.

Aquest fenomen no es produeix en llengua catalana, on "meu llibre" o "llibre meu" requereixen l'article per determinar el sintagma nominal, tot i la presència del possessiu. El mateix passa en llengua italiana: "il mio libro".

En canvi altres llengües romàniques, com la castellana: "mi libro", o la francesa: "mon livre", comparteixen amb l'àrab la determinació per mitjà d'un possessiu, així com les llengües germàniques: "my book" a l'anglesa, o "mein Buch" a l'alemanya.

Cal potser esmentar que la llengua catalana també determinava per mitjà del possessiu, però aquesta forma ha anat caient en desús, tret d'alguns casos de parentiu: "mon pare", "ma mare", que al català oriental se senten molt rarament, però a l'occidental estan encara vigents.

A títol il·lustratiu afegim aquí alguns exemples reals de possessius trobats als textos d'Averroes:

أنواعها □anwā □uhā   les seves espècies
[Averroes, pàgina 106]

كتبهم kutubuhum   els seus llibres
[Averroes, pàgina 110]

3.3. Els demostratius

En àrab els pronoms demostratius són morfemes independents.

En singular són "ha□ā" (masculí) i "ha□ihī" (femení) per indicar "aquest" (proximitat), i "□alika" (masculí) i "tilka" (femení) per indicar "aquell" (llunyania). [Cowan, X, 38, pàgina 70].

Si aquests pronoms precedeixen un nom prefixat per l'article determinat **al**, esdevenen adjectius demostratius. El lexema que els segueix queda determinat, però en realitat ho està perquè porta l'article definit, i l'adjectiu demostratiu es limita a "anar davant", amb funció demostrativa. Es tracta per tant d'un cas particular de la determinació per article descrita al capítol 3.1, però n'hem fet una anàlisi separada perquè condueix a una situació gramatical ben diferent de la que es produeix a les llengües romàniques. És com si en català diguéssim "aquest el llibre", o "aquella la porta".

Amb els demostratius es produeix el fenomen contrari al que es produïa amb els possessius. Allà l'article determinat estava prohibit, mentre que aquí és **obligatori**.

ذلك الباب □alika albāb   aquella (la) porta
هذا الكتاب ha□ā alkitāb   aquest (el) llibre

L'obligatorietat de l'article definit és un tret característic de la gramàtica àrab, que no té paral·lel a les llengües romàniques o germàniques, com hem dit més amunt. En aquestes llengües la presència de l'adjectiu demostratiu és suficient per determinar el sintagma nominal.

A títol il·lustratiu afegim aquí alguns exemples reals de demostratius seguits de noms amb article definit trobats als textos d'Averroes:

هذا النحو ha□ā anna□ū   aquest (el) mètode
[Averroes, pàgina 104]

هذه الأشياء ha□ihī al□ašyā□   aquestes (les) coses
[Averroes, pàgina 110]

3.4. La iḍafa (la annexió)

La gramàtica àrab denomina iḍafa (annexió) a una construcció a la qual un nom, o un adjectiu emprat com a nom, va governat per un altre nom en genitiu. [Cowan, V, 22, pàgina 32]. Podem prendre com exemple en català, per il·lustrar aquesta definició, "la clau de la porta".

Si analitzem aquest sintagma nominal en llengua catalana veiem que simplement conté dos noms, i que en aquest exemple tots dos estan determinats per l'article definit.

En llengua àrab, en canvi, el segon nom (aquell que està en genitiu) pot ser determinat o indeterminat segons decideixi l'orador, però la sola presència d'aquest genitiu en segon terme **determina** el primer nom. "Clau" està determinat, perquè va seguit pel sintagma "de la porta". Per tant en àrab no es pot construir la frase dient, com en català, "la clau de la porta", ans simplement "clau de la porta". Els gramàtics àrabs denominen aquesta construcció iḍafa, que vol dir annexió. El segon nom, en genitiu, pot ser determinat o indeterminat, però el primer ho és automàticament per causa de la presència del genitiu posterior, i en conseqüència té **prohibida** la presència de l'article definit.

Aquesta manera de determinar un nom, mitjançant la seva dependència d'un genitiu annex, és un tret característic de les regles de determinació de la llengua àrab, que no té paral·lel a les llengües romàniques o germàniques.

Si la iḍafa és més llarga, per exemple si un nom depèn d'un segon nom, que depèn d'un tercer nom, sols l'últim d'aquests noms pot portar l'article definit o no portar-lo; els anteriors estan determinats pel genitiu que els segueix. Per exemple a "la clau de la porta de la casa", sols "casa" pot portar l'article, o no portar-lo. "porta" està determinat pel genitiu "de la casa", i "clau" està determinat pel genitiu "de la porta". Un àrab ha de dir "clau de porta de la casa". Els articles als dos primers noms estan **prohibits**.

مفتاح الباب	miftaḥ albābi	la clau de la porta
مفتاح باب البيت	miftaḥ bābi albaiti	la clau de la porta de la casa

La iḍafa constitueix en llengua àrab un sintagma nominal inseparable. Si es volen afegir altres morfemes, com per exemple un adjectiu qualificatiu, al primer i principal nom de la iḍafa, cal fer-ho darrere el genitiu que determina el primer nom. Així per dir "la clau pesant de la porta", és necessari dir "la clau de la porta pesant".

مفتاح الباب الثقيل	miftaḥ albābi aḥqīl	la clau pesant de la porta
--------------------	---------------------	----------------------------

En alguns casos aquesta situació pot prestar-se a confusió. Una mentalitat indoeuropea, poc acostumada a la iḍafa, pot no saber si ha d'entendre que la clau és pesant, o que ho és la porta.

Finalment afegirem una situació una mica rebuscada, exemplificada per Cowan [Cowan, V, 22, pàgina 32]. Si volem dir una cosa tal com "la clau d'una porta de la casa" ens trobem davant un problema, que no es presenta en català. L'orador vol determinar la clau i la casa, però no la porta. Les regles de la iḍafa, però, no ens permeten construir una tal frase, perquè si "porta" va seguit del genitiu "de la casa", ja queda determinat, i per tant no estem parlant d'una porta, ans de "la" porta.

Cowan proposa una solució, una mica amb esperit d'afeccionat al sudoku:

مفتاح باب من أبواب البيت	mifta□ bābin min □abwābi albaiti	la clau d'una porta de la casa → la clau d'una porta de entre les portes de la casa
-----------------------------	-------------------------------------	---

Cal assenyalar el secret d'aquesta solució: descomponent una i□afa triple en dues i□afes dobles, Cowan es pot permetre posar el genitiu de la primera i□afa en indeterminat, cosa que no podia fer al segon terme de la i□afa triple.

A títol il·lustratiu afegim aquí alguns exemples reals de i□afa trobats als textos d'Averroes:

اعتبار الموجودات	i □tibār almawğwdāt	la reflexió de (sobre) els éssers existents
[Averroes, pàgina 104]		

شروط الصّحة	šurū□ a□□a□□ati	les condicions de l'autenticitat
[Averroes, pàgina 110]		

قبل غلبة شهواته	qibal ġalbatī šahawātihi	la capacitat del domini de les seves passions
[Averroes, pàgina 114]		

4. Conclusions

La determinació és en àrab relativament paral·lela a la d'una llengua indoeuropea, però mostra diferències eloqüents. Fem aquí un resum d'analogies i diferències:

L'àrab coincideix amb les llengües del nostre entorn, català, castellà o francès, en el fet de fer de l'article definit el mecanisme més important per determinar un lexema nominal. Però el seu ús és original: s'ha de repetir prefixant cada lexema quan es tracta de l'aposició de noms i adjectius, cosa que no succeeix a les llengües indoeuropees.

Els noms sufixats per un pronom personal en cas oblic, en funcions de possessiu, queden per aquest fet determinats. Aquest fenomen passa a algunes llengües europees, i a d'altres no.

Els adjectius demostratius no són suficients per determinar un lexema nominal, el qual ha de portar obligatòriament l'article definit. Això li sona a "redundant" a una orella europea.

I finalment el fenomen de la i□afa és absolutament original. Pel fet de que un nom depengui d'un altre en genitiu, el nom ja queda determinat, i té prohibida l'adició d'un article.

El conjunt de regles gramaticals enunciat en aquest resum sembla justificar l'estudi del cas de la llengua àrab si es vol fer una investigació global de la casuística que acompanya el fenomen de la determinació.

5. Referències

Cowan: "An introduction to modern literary Arabic", by David Cowan, Cambridge University Press, Cambridge 1958.

Blachère: "Grammaire de l'Arabe classique", de R. Blachère, Maisonneuve Editeurs, Paris 1975.

Averroes: "Discours décisif", traduction de Marc Geoffroy, Flammarion, Paris 1996.